

สารัตถมหายาน : สัทธรรมในคัมภีร์ปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตร
Mahayana substance: Philosophy of Paramitta Haluetai Sutta

จรัส วงศ์ทวีเกียรติ

Jarad Vongtaveekiat

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhist Studies, Mahamakutaratvitayalai University graduate school

บทคัดย่อ

บทความเรื่องสัทธรรมในคัมภีร์ปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตรนี้ ดีความและขยายความจากพระสูตรสำคัญของมหายาน อันมีท่านนาคารชุน ซึ่งเป็นปรมาจารย์ผู้ก่อตั้งของลัทธิมารยัมิก โดยมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับชั้น 5 และสุญญตา ซึ่งเป็นหลักคำสอนสำคัญของทั้งเถรวาท และมหายานนั้นคือมีต้นตอมาจากคำสอนของพระพุทธเจ้านั่นเอง

โดยที่ทางฝ่ายมหายานได้มีการนำคำสอนของพระองค์มาปรับใหม่ให้เข้ากับยุคสมัย จนกลายเป็นอีกแนวทางหนึ่งซึ่งเข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย มีสำนวนแตกต่างออกไปตามวัฒนธรรม และตามยุคสมัยโดยมีอิสระในการเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงแก้ไข แต่ทั้งนี้ก็ไม่ถึงกับออกนอกกลุ่มนอกทางตกหล่นจากคำสอนของพระพุทธเจ้าแต่อย่างใด

ดังจะได้นำคำสอนดั้งเดิมในพระไตรปิฎกเถรวาท เช่น เณรปิณฑสูตร ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท เข้าเทียบเคียง และอธิบายขยายความให้เห็นความคล้องจองกัน เพื่อนำมาศึกษาปฏิบัติให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น สมกับเจตนารมณ์ของทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายานที่มุ่งเผยแผ่พระสัทธรรมแก่สรรพสัตว์ และเป็นน้อมนอบนุญแก่ผู้สนใจใฝ่รู้ รวมถึงผู้มุ่งหมายที่บรรลุที่สุดแห่งปัญญาอย่างรวดเร็ว และเรียบง่ายให้สมกับชื่อของพระสูตรที่ว่า “ปรัชญาปารมิตาหฤทัย” “หัวใจแห่งปฏิบัติที่ไปถึงฝั่งแห่งปัญญา”

คำสำคัญ : ปรัชญา, ปัญญาที่นำพาไปให้ถึงฝั่ง (นิพพาน) ปารมิตา ปฏิบัติ, บารมี, การบำเพ็ญคุณงามความดี หฤทัย หัวใจแก่นแท้, สาระสำคัญ

Abstract

This article on the philosophy of Paramita Haruthai Interpret and expand the text from the important Mahayana sutra With Mr. Nakarachun Who was the founding patriarch of the Mathematicalism It contains the contents of Khan 5 and Thana Ta, which are important doctrines of both Theravada and Mahayana, that is, their origin from the teachings of the Lord Buddha.

Where the Mahayana side has adapted his teachings to the era Until becoming another approach And easy to understand There are different expressions according to the culture. And according to the era with the freedom to add, change, modify However, it did not go out of the way and fell from the teachings of the Buddha in any way.

As a result, the original teachings in the Theravada Tripitaka such as

Phanapintasutra, Trinity, Patrijit Jubbath, will be compared. And explain to expand the idea of the harmony To bring more extensive and deep learning into practice Responding to the spirit of both Theravada and Mahayana to propagate the Buddha's truth to all beings. And is the meat of merit-making for those interested in knowing Including those who aim to achieve the utmost wisdom in accordance with the name of the Sutra Philosophy of Parmitaharuthai "The heart of the action that reaches the side of wisdom"

Key words : philosophy, wisdom that leads to the shore (Nirvana) Paramita practice, charisma, doing virtuousness Haruthai, essence, Main Point

บทนำ

คำว่า ปรัชญา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานอ่านว่า ปรีติยา หรือ ปรีตชะยา ได้ทั้งสองอย่าง แปลว่า วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง ส่วนคำว่า ปารมิตา แปลว่า ความที่เนื่องด้วยบารมี หมายถึงคุณความดี และคำว่า หฤทัย ก็แปลว่า หัวใจ หรือ สาระสำคัญ แก่นแท้ เป็นต้น ปรัชญาปารมิตา หฤทัยสูตร จึงแปลได้ว่า พระสูตรอันเป็นสาระสำคัญของคุณความดีที่ทำให้รู้แจ้งใน ปัญญาอันสูงสุด หมายถึงนิพพาน ทางมหายานใช้สำนวนว่า ผังแห่งปัญญาปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตร

ความสำคัญของคัมภีร์นี้คือ แต่งออกมาโดยท่านนาคคารชุน ผู้เป็นปรมาจารย์ของนิกายมหายาน ในยุคเริ่มต้น เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้บุกเบิกเปิดแนวทางการศึกษาพุทธศาสนามหายานจนเป็นแนวทางใหม่ เหมาะแก่ระดับการศึกษาตามจริต และลัดสั้นเข้าถึงได้ง่าย สามารถปรับนำไปใช้กับวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้อย่างดี เช่น คนเผยแพร่ไปจนเป็นที่นิยมในประเทศจีน ญี่ปุ่น เวียดนาม เป็นต้น พระสูตรนี้เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่นิยมไปใช้ในนิกายต่าง ๆ เช่น นิกายเทียนไท่ นิกายเซน นิกาย สุขาวดี ฯลฯ มาจนถึงปัจจุบัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสูตรนี้ กล่าวถึงหนทางไปสู่นิพพานอย่างเรียบง่าย และลัดสั้นจนถือได้ว่าเป็นหัวใจของความรู้ที่จะนำพาไปสู่ฝั่ง

เนื้อหาในพระสูตรเป็นเรื่องราวที่พระอานนท์เล่าว่า สมัยหนึ่งผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ เขาศิขณ กูฏใกล้กรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยพระสารีบุตร พระโฬิสต์ว์หมู่หนึ่ง และพระภิกษุหมู่ใหญ่ พระสารีบุตรได้กล่าวกับพระโฬิสต์ว์อวโลกิตेश্বরว่า “บุคคลทั้งหลายใคร่จะประพตติธรรมในปรัชญาปารมิตาอันลึกซึ้งนั้น จะพึงศึกษาได้อย่างไร” ซึ่งคำตอบของพระโฬิสต์ว์อวโลกิตेश্বরมีใจความเป็นเรื่องของชั้น 5 และสุญญตา ซึ่งได้อธิบายไว้เป็นแนวทางของมหายาน ดังข้อความในพระสูตรที่ยกมาดังนี้

ขอนอบน้อมแด่พระสรรเพชญ์เจ้า

ข้าพเจ้าได้สดับมาดังนี้ สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เขาศิขณ กูฏใกล้กรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ และพระโฬิสต์ว์หมู่ใหญ่ สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงเข้าสมาธิ ชื่อว่าคัมภีร์อวโลกิตेश্বর และสมัยนั้น พระอารยะอวโลกิตेश্বরโฬิสต์ว์มหาสัตว์ทรงประพตติจริยาในปรัชญาปารมิตาอันลึกซึ้ง พิจารณาอยู่อย่างนี้ คือพิจารณาชั้น 5 และความศุญญโดยสภาพ ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกะพระอารยะอวโลกิตेश্বরโฬิสต์ว์ด้วยพุทธานุกาพว่า “กุลบุตรหรือกุลธิดาใด ๆ ใคร่จะประพตติจริยาในปรัชญาปารมิตาอันลึกซึ้งนั้น จะพึงศึกษาอย่างไร” พระอารยะอวโลกิตेश্বরโฬิสต์ว์มหาสัตว์ผู้อันท่านพระสารีบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ได้กล่าวตอบท่านพระสารีบุตรว่า “ท่านสารีบุตร ! กุลบุตร หรือกุลธิดา

ไร ๆ ใครจะประพาศจริยาในปรัชญาปารมิตาอันลึกซึ้ง เขาพึงพิจารณาอย่างนี้ คือพิจารณา
 ชั้น 5 และความศุนย์โดยสภาพ รูปคือความศุนย์ ความศุนย์นั้นแหละคือรูป ความศุนย์ไม่
 อื่นไปจากรูป รูปไม่อื่นไปจากความศุนย์ รูปอันใด ความศุนย์ก็อันนั้น ความศุนย์อันใด รูปก็
 อันนั้น อนึ่ง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็คือความศุนย์อย่างเดียวกัน ท่านสาริบุตร !
 ธรรมทั้งปวง มีความศุนย์เป็นลักษณะ ไม่เกิด ไม่ดับ ไม่มีหมอง ไม่ฟุ้งแผ้ว ไม่หย่อน ไม่เต็ม
 อย่างนี้ เพราะฉะนั้นแหละ ท่านสาริบุตร ! ในความศุนย์จึงไม่มี รูป เวทนา สัญญา สังขาร
 วิญญาณ ไม่มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่มีรูป เสียง กลิ่น รส โสภณัฐัพพะ ธรรม ไม่มีจักษุชาติ
 จนถึงมโนธาตุ ธรรมธาตุ มโนวิญญาณธาตุ ไม่มี วิชชา ไม่มีอวิชชา ไม่มีความสิ้นไป (แห่ง
 วิชชาและอวิชชา) จนถึงไม่มีความแก่ ความตาย ไม่มีความสิ้นไปแห่งความแก่ ความตาย ไม่
 มีทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

ไม่มีญาณ ไม่มีการบรรลุ. ท่านสาริบุตร ! เพราะฉะนั้น ผู้ดำเนินตามปรัชญาปารมิตา
 ของพระโพธิสัตว์ทั้งหลายแล้ว แต่ยังมีกิเลสหุ้มห่อจิตต์อยู่ ก็เพราะมิได้บรรลุ ผู้นั้นจะไม่สะดุ้ง
 กลัว ก้าวล่วงความขัดข้องสำเร็จพระนิพพานได้ ก็เพราะความไม่มี (กิเลส) ห่อหุ้มจิตต์
 พระพุทธเจ้าทั้งปวง ผู้ตั้งอยู่ในกาลทั้ง 3 (อดีต, อนาคต, ปัจจุบัน) ทรงดำเนินตามปรัชญา
 ปารมิตา ได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เพราะฉะนั้น จึงควรทราบมหามนตร์ในปรัชญา
 ปารมิตาอันเป็นมหาวิชยมนตร์ อนุตตรมนตร์ (มนตร์อันยอดเยี่ยม) อสมสมมนตร์ (มนตร์ไม่
 มีอะไรเสมอ) สรรพ ทุกขประสมมนตร์ (มนตร์เป็นเครื่องระงับทุกข์ทั้งปวง) นี้เป็นสัจจะ
 เพราะไม่ ผิดพลาด มนตร์ที่ท่านกล่าวไว้ในปรัชญาปารมิตา คือ ‘ดูก่อนความรู้ ! ไป ไป ไปสู่
 ผิ่ง ไปให้ถึงผิ่ง สวาहा’

ท่านสาริบุตร ! สัตว์ผู้จะตรัสรู้ พึงศึกษาจริยาในปรัชญาปารมิตา อย่างนี้” ลำดับนั้น
 แล พระผู้มีพระภาค ทรงออกจากสมาธินั้นแล้ว ได้ประทานสาธุการแก่ พระอารยยะอวโลกิเต
 ศวรโพธิสัตว์ว่า “ถูกแล้ว ๆ กุลบุตร ! ข้อนั้นเป็นอย่างนั้น กุลบุตร ! จริยาในปรัชญาปารมิตา
 อันลึกซึ้งนั้น อันบุคคลพึงประพาศอย่างนี้ พระตถาคตอรหันต์เจ้าทั้งหลาย ย่อมทรง
 อนุโมทนา อย่างที่ท่านยกขึ้นแสดงแล้ว”

พระผู้มีพระภาคตรัสคำนี้จบลงแล้ว ท่านพระสาริบุตร พระอารยยะอวโลกิเตศวร
 โพธิสัตว์ บริษัทอันมีประชุมชนทุกเหล่า และสัตว์โลกพร้อมทั้งเทวา มนุษย์ อสูร คนธรรพ์ ก็มี
 ใจเบิกบานชื่นชมภษิตของพระผู้มีพระภาค ด้วยประการฉะนี้ (สุขีโวภิกขุ, 2533, หน้า 1 -
 5)

สาระสำคัญของพระสัทธรรมในคัมภีร์ (พระไตรปิฎกฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556)

พระสูตรนี้เป็นหลักสำคัญของลัทธิศุนยวาท ซึ่งพระนาคคารชุนเป็นปรมาจารย์ผู้เผยแผ่ คือการ
 พิจารณาชั้น 5 ว่าเป็นของศุนย์ และความศุนย์ไม่ผิดไปจากชั้น 5 อันเป็นทางให้ใจปลอดโปร่งเบา สบาย
 เพราะไม่ต้องยึดถือมั่นหมายในตัวตนของตน ทำให้เป็นทางตัดรอนกิเลสอื่น ๆ ซึ่งเกิดขึ้น สืบเนื่องจาก
 ความยึดถือมั่นนั้น จนเป็นอีกแนวทางหนึ่ง จึงขอขยายความเรื่องของชั้น 5 ใช้ความชัดเจน ยิ่งขึ้นดังนี้

บทบรรยายในพระสูตรบ่งบอกถึงชั้น 5 อันได้แก่ รูป 1 เวทนา 1 สัญญา 1 สังขาร 1
 วิญญาณ 1 อันเป็นส่วนประกอบทั้งหมดของมนุษย์ทุกรูปนาม ส่วนประกอบทั้ง 5 เป็นบ่อเกิด
 ของ ทุกข์ สุข คุณ โทษ และในขณะเดียวกันก็มีการเสื่อมสลายเปลี่ยนแปลงไปไม่คงที่อยู่ที่สุด

จึงต้องหาหนทางศึกษาปฏิบัติให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องไม่ถูกความ ทุกข์ สุข คุณ โทษ
ครอบงำจนหลงผิดทาง จึงขอแสดงให้เห็นถึงทั้ง 3 ทางคือคุณ โทษและทางออก ดังนี้

คุณ หรือ ความสุขอันเกิดแต่ขั้นทั้ง 5 เกิดขึ้นเมื่อมีผัสสะ อันได้แก่ การประสพกัน
ของ รูป- ตา, เสียง-หู, กลิ่น-จมูก, รส-ลิ้น, สัมผัส-กาย และใจ-อารมณ์ ผัสสะที่เกิดในอันที่ทำให้
ให้เป็นความสุข เช่น การพบกับสิ่งที่รักเป็นสุข คิดปรารถนาสิ่งใดแล้วประสพความสำเร็จก็
เป็นสุข กามคุณ 5 อัน ได้แก่ ความปรารถนา ความยินดี ความพึงพอใจ อันชวนให้เกิด
กำหนดทั้งทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ล้วนเป็นความสุข เหล่านี้เรียกว่า สุขเวทนาในขั้น

โทษ หรือ ความทุกข์อันเกิดแต่ขั้นทั้ง 5 ได้แก่ การเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย
อัน ชวนให้เกิดโศก (ความโศกเศร้า) ปรีทเว (คร่ำครวญ) ทุกข์ (เจ็บกาย) โทมนัส (เจ็บใจ)
อุปายาส (คับแค้นใจ) โดยรวมแล้วขั้นทั้ง 5 อันเกิดจากความยึดถือมั่นหมายเป็นทุกข์ทั้งสิ้น
ซึ่งมนุษย์เมื่อบังเกิดขึ้นแล้วประกอบอยู่ด้วยขั้นทั้ง 5 ย่อมประสพความทุกข์นี้ทุกผู้ทุกนาม

หนทางที่จะปฏิบัติให้เกิดความหลุดพ้น ได้แก่ การออกจากทั้งสุขและทุกข์ดังกล่าว
ข้างต้นนี้ เนื่องจากมนุษย์ที่ประกอบอยู่ด้วยขั้น 5 นี้ ดูให้ลึกถึงแก่นแท้ของชีวิตล้วนเป็นสิ่ง
ไม่มีสาระ ไม่เที่ยง ไม่คงทน แม้ความสุขที่เกิดขึ้นก็เช่นกัน ก็จะเปลี่ยนไปไม่คงที่ จนกลายเป็น
ความทุกข์และเสื่อมสลาย ไปในที่สุด ดังในพระบาลีสถิตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค
แผนปิณฑสูตรกล่าวถึงขั้น 5 อุปมาว่าไม่มีภาวะอันเป็นแก่นสารดังนี้

รูป เปรียบเสมือน กลุ่มฟองน้ำที่ไหลมาตามแม่น้ำ ลำห้วย ลำธาร ปรากฏขึ้นแล้ว
หายไป ไม่ เหลือ ร่องรอย ไม่มีแก่นสารสาระ เมื่อเข้าไปพบเห็นจะทำให้เกิดความสุขทางตา
แต่ก็เป็นไปได้ เพียงชั่วครู่ หากเข้าไปยึดถือยึดมั่นทำให้เกิดโทษเมื่อรูปที่ไม่มีแก่นสารสาระ
แปรปรวนไปอันมี อุทาหรณ์ดังกลุ่มฟองน้ำนี้

เวทนา เปรียบเหมือน ต่อม้ำที่เกิดขึ้นยามฝนตก ปรากฏขึ้นแล้วก็หายไป ไม่เหลือ
ร่องรอย ไม่มีแก่นสารสาระ แม้จะเป็นความชอบและความสุขก็เป็นเช่นต่อมน้ำ ทำให้เกิด
เศร้าใจเมื่อหายไป จึงไม่ควรยึดถือมั่นหมายไว้ให้เกิดทุกข์

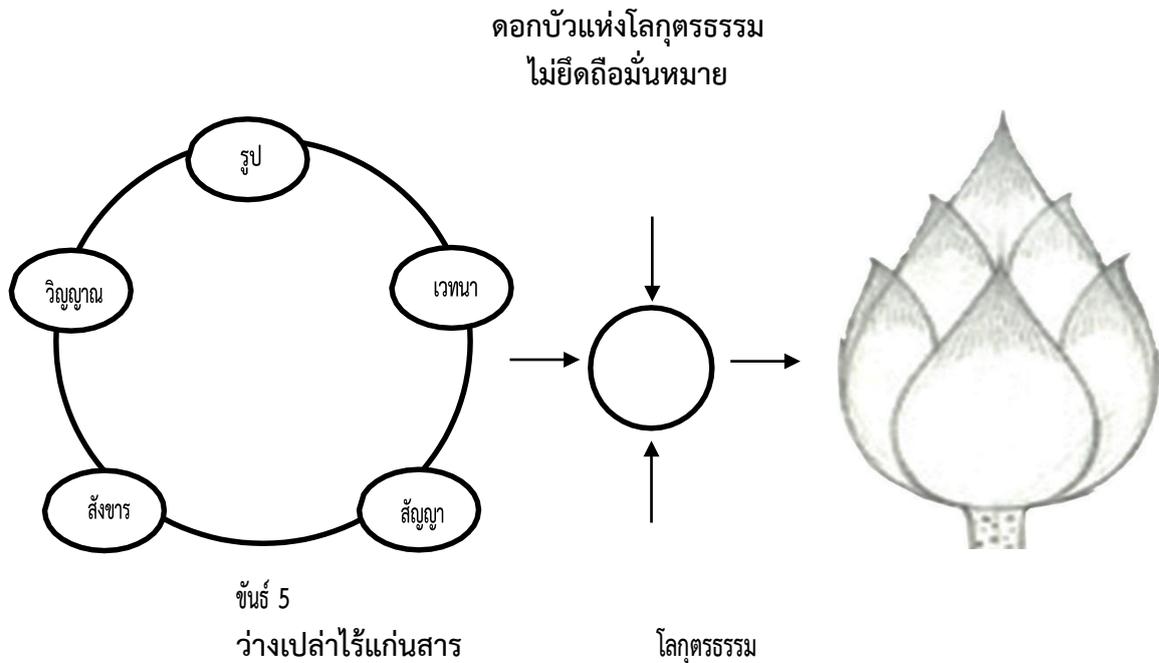
สัญญา เปรียบเหมือนหยับแดดในยามเที่ยงวัน มองแต่ไกลจะเห็นเหมือนมีไอน้ำและ
พื้นน้ำมากมาย แต่เมื่อเข้าใกล้ ก็ไม่เห็นมีน้ำแต่ประการใดเลย เป็นเพียงภาพลวงตาเท่านั้น
แม้จะดูน่า อภิมรณะเพียงใดหรือไขว่คว้าได้เพียงชั่วความคิด สุตท้ายเมื่อพบความจริงก็ต้องทำ
ใจและเสียใจ

สังขาร เปรียบเหมือนต้นกล้วย มองดูมันคง แข็งแรง ตั้งตรงอยู่ได้ แต่เมื่อลอก
เปลือกออก ที่ละชั้นก็จะหมดไม่เหลือ ไม่พบแก่นสารใด ๆ ที่เป็นสาระใด ๆ เลย แม้จะเป็นสิ่ง
ที่ทำให้จดจำได้ หมายถึง ทำให้เกิดความคิดคำนึงถึง แต่เมื่อสอบสวนให้ลึกแล้วก็ไร้แก่นสารใด
ๆ ดังต้นกล้วยลอกเปลือกแล้ว ไม่มีเหลือไม่มีสิ่งควรให้คำนึงถึงเลย

วิญญาณ เปรียบเสมือนกลของนักมายากล ซึ่งทำให้เกิดสิ่งของจากที่ว่างเปล่า ด้วย
อาศัยกลต่าง ๆ ไม่มีสาระหรือแก่นสารใด ๆ เช่นกัน ถึงแม้จะรับรู้ได้เกิดความน่าชื่นชม
น่าทึ่งสักเพียงไร หากเข้าไปยึดถือมั่นหมายย่อมเกิดโทษ ฉะนั้นจึงควรรับรู้ไว้ด้วยความ
อุเบกขา ไม่ยินดี ยินร้าย (ปารมิตาหฤทัยสูตร, เล่ม 66, หน้า 862-867)

สรุปได้ว่า ขั้นทั้ง 5 อันประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นบ่อ เกิดของ สุข

และทุกข์ คุณและโทษ ไม่มีสาระหรือแก่นสารใด ๆ จึงสมควรที่จะปฏิบัติต่อขั้นทั้ง 5 ให้ถูกต้อง เข้าถึงภาวะธรรมชาติที่แท้ของขั้นทั้ง 5 ด้วยการมองเห็นและพิจารณาโดยแยบคายให้เห็นเป็นของว่างเปล่า หารสาระหรือแก่นสารใด ๆ มิได้ จึงควรปฏิบัติต่อขั้น 5 โดยไม่ยึดถือมั่นหมาย จนเกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนด รู้ชัด จนกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มีอีกพบกับความหลุดพ้น ในที่สุด ดังแผนภูมิดอกบัวแห่งโลกุตระธรรมที่ให้ไว้

ประเด็นการวิเคราะห์

สำหรับประเด็นเรื่องสุญญตาในหลักธรรมนี้ขยายความออกเป็นไตรลักษณ์ อนัตตา และปฏิจจสมุปบาทได้ดังนี้

ไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ทุกขัง สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์ อนัตตา ธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัวตน ธรรมทั้งสามนี้เกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กัน จะกล่าวถึงสิ่งใดก็หมายถึงอีกสิ่ง หนึ่งด้วย เช่น กล่าวถึงอนัตตาย่อมหมายถึง อนิจจังและทุกข์ขังด้วย กล่าวถึง อนิจจาย่อมหมายถึง ทุก ขังและอนัตตาดด้วย จึงเรียกเป็นเรื่องเดียวกันเรียกรวมว่าไตรลักษณ์

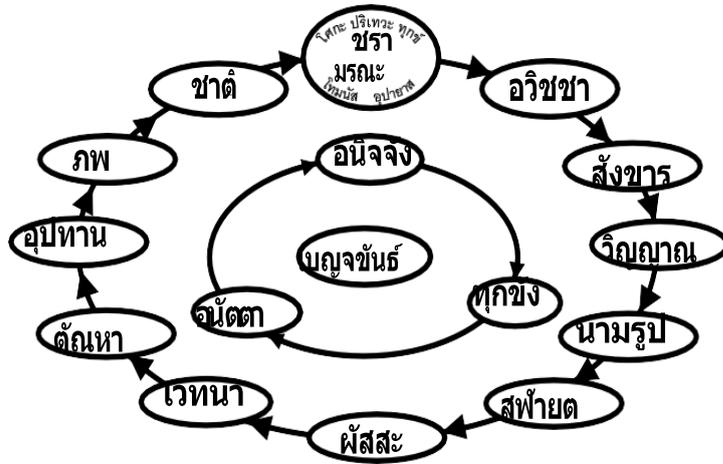
การอธิบายถึงไตรลักษณ์ ย่อมต้องเกี่ยวพันถึงสังขาร ซึ่งหมายถึงมนุษย์ และผูกพันกับวิภูฏสงสาร หรือ ปฏิจจสมุปบาท ในที่นี้จะกล่าวถึงการนำความรู้มาประยุกต์ ให้เข้าถึงธรรมทั้ง 3 ประการดังนี้

มนุษย์เป็นเผ่าพันธุ์ที่แตกต่างกับสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายบนโลกใบนี้ มีความสามารถพิเศษที่มีสติปัญญาและความสามารถที่จะพัฒนาไปได้ทุกทาง สามารถต่อยอดสติปัญญา เรียนรู้ สร้างสรรค์ ให้เจริญงอกงามไปได้เรื่อย ๆ ไม่สิ้นสุด หรือสามารถพัฒนาไปทางเลวร้าย จนถึงขั้นทำลายล้างกันจน สูญเสียอย่างใหญ่หลวงได้ ในขณะที่เดียวกันสรรพสิ่งในโลกนี้ ก็ล้วนขึ้นอยู่กับกฎธรรมชาติที่ มีการ เกิดขึ้น เสื่อมสลายแปรสภาพไปตามกาลเวลา ไม่อาจคงทนอยู่สภาพเดิมได้ตลอดกาล มนุษย์จะอยู่ ภายใต้กฎธรรมชาตินี้ที่เรียกว่า “กฎของไตรลักษณ์” ในช่วงอายุขัยหนึ่งของมนุษย์จึงประกอบอยู่ ด้วยการเกิด การแก่ การตาย เป็นไปตามกฎเกณฑ์เงื่อนไขของกฎธรรมชาติเช่นนี้ เริ่มต้นมาจากการ เกิด ที่คลอออกมาจากครรภ์

ด้วยความเจ็บปวดทรมานจนถึงอาจทำให้เสียชีวิตลงได้ รอดออกมาได้ก็ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ จนกว่าจะโต ได้รับการเลี้ยงดู ก่อนจะได้รับความรู้พัฒนาตัวเองได้ ต้องผ่าน เหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งดีและเลวร้าย ทั้งสุขและทุกข์ หากรอดต่อไปได้อีกก็ต้องใช้ความเพียรพยายาม อย่างมาก เพื่อเลี้ยงชีพดูแลตัวเองและผู้อาศัยรอบข้าง ดำรงชีวิตให้เข้ากันได้กับสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้วยความยากลำบากไปตลอดชีวิต เมื่อถึงเวลาแม้จะพยายามอย่างไร ก็อาจจะรักษาสภาพร่างกายให้เสื่อมสลายช้าลงไปได้เล็กน้อย แต่แล้วต้องหมดอายุขัยไปในที่สุด

ในประเด็นเรื่องปฏิจจสมุปบาท หรือวัฏสงสาร มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับสัจธรรมตามนี้ เหตุการณ์ต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนที่มีทั้งดีและเลวร้ายปะปนกันไป และไม่ว่าจะดีหรือเลวร้ายอย่างไรก็เกิดขึ้นวนเวียนไปอย่างต่อเนื่อง พระพุทธเจ้าได้ค้นพบว่าชีวิตมนุษย์วนเวียนเป็นวงจรโดยเริ่มตั้งแต่ ความโง่เขลาหลงผิดเกิดจิตที่ปรุ่งแต่งและแก้ไข > เกิดการรับรู้ > เกิดการสร้างตัวตนขึ้นมา > เกิดการสามารถสื่อสาร > เกิดความพึงพอใจ > เกิดความต้องการ > เกิดความยึดมั่น ถือมั่น > เกิดการสร้างสรรค์เป็นผลงานชั่วคราวขึ้น > เกิดความเสื่อมสูญแปรสภาพไป > ทำให้เกิดความทุกข์ความเศร้าเสียใจและวนไปสู่ความโง่เขลาหลงผิดอีกวนเวียนกันไปเช่นนี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท หรือเรียกว่า “วงจรวัฏสงสาร” วัฏสงสารนี้เองคือความเป็นมา คือที่ตั้งของความทุกข์ทั้งปวง หากหาทางแก้ไขเพียงเบนให้หลุดพ้นจากวัฏสงสารนี้ได้ ก็จะหลุดพ้นจากความทุกข์ ถึงที่สุดแห่งความทุกข์หลุดพ้นสู่เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ มีอิสระเสรีสงบสันติบริสุทธิ และเป็นเนืองนาบุญของโลก เป็นผู้บรรลุนิพพาน ทางพุทธศาสนาเถรวาทเรียกว่าพระอรหันต์ ปฏิจจสมุปบาท หรือวัฏสงสารเขียนเป็นวงจร ขึ้นมาได้ตั้งแผนภูมิ

วงจรแห่งความทุกข์ (ปฏิจจสมุปบาท)

วงจรในสุดคือ ชีวิตมนุษย์เรียกว่า เบญจขันธ์คือ ขันธ์ 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รวมกันเป็นบุคคลขึ้นมา

วงจรต่อมาคือไตรลักษณ์ ได้แก่ สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์ ธรรมหรือสภาวะทั้งหลายเป็นอนัตตา

วงจรด้านนอกคือ วัฏสงสารที่ซึ่งวนเวียนไปตามเหตุและปัจจัยผลักดันโดยไตรลักษณ์ วนเวียนไปจนกว่าจะหาทางหลุดพ้นได้ (ส.ช. 27/91/93)

สำหรับประเด็นวิเคราะห์การนำหลักปรัชญาปารมิตาหฤตยสูตรไปใช้ ด้วยการนำกระบวนการ ทักษะหลังนวยุค (Post modern) ซึ่งเป็นความเชื่อความศรัทธาของบุคคลหลายประเภทในโลกมาปรับ ใช้ได้ดังนี้

จากความสัมพันธ์และความหมายเบื้องต้นสามารถตีความออกมาเป็นแนว กระบวนทัศน์ทั้ง 5 หรือกระบวนทัศน์หลังนวยุคได้ดังนี้

กระบวนทัศน์ ที่ 1 – 2 ความเชื่อแบบดึกดำบรรพ์ และโบราณ ผู้ที่มีความเชื่อทั้ง 2 แนวนี้ จะมองวงจรวฏสงสารและไตรลักษณ์ไปในความเชื่อทางพระเจ้า และวิญญาณหรือเป็นไปตาม พรหมลิขิตจึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมให้ความรู้ทางความจริงของธรรมชาติ ชักนำให้รับรู้ถึงสิ่งที่ สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง ไม่พึ่งพิงสิ่งภายนอกมากเกินไป

กระบวนทัศน์ ที่ 3 ความเชื่อตามคัมภีร์หรืออาจารย์ จะมีความเห็นคล้อยตามแนวทางที่ ถูกต้องได้ โดยศึกษาให้ถ่องแท้ถึงธรรมชาติของไตรลักษณ์และวัฏสงสาร ซึ่งมีในคัมภีร์ตำรา และโดยเฉพาะพุทธศาสนามีบันทึกไว้มากมาย สามารถศึกษาค้นคว้าได้มากและที่สำคัญต้องเข้าใจถึง และอาศัยผู้รู้สอนแนะนำให้ไม่ถูกทาง และเข้าถึงอย่างแท้จริง

กระบวนทัศน์ ที่ 4 เป็นผู้ที่มีความเชื่อแนววิทยาศาสตร์ซึ่งต้องพิสูจน์ และทดลอง บุคคล กลุ่มนี้สามารถเข้าถึงความจริงได้ด้วยค้นคว้าปฏิบัติ ซึ่งตรงกับพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าพอดี ก็ทำให้เข้าถึงได้ไม่ยาก เนื่องจากเป็นแนวทางที่พิสูจน์ทดลองได้ รวมทั้งมีตัวอย่างให้ได้ค้นคว้ามากมาย เรื่องของไตรลักษณ์ และปฏิจจสมุปบาทหรือวัฏสงสาร จึงเป็นที่ยอมรับในคนกลุ่มนี้ได้โดยไม่ยาก

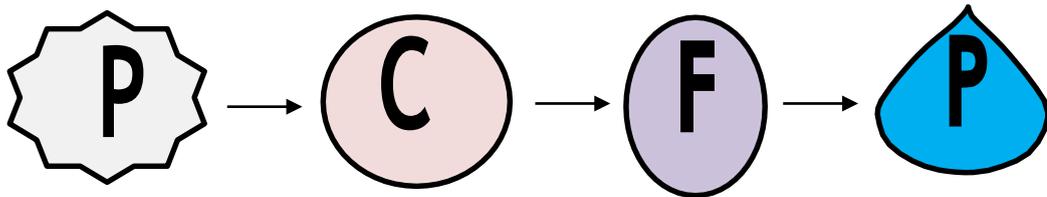
กระบวนทัศน์ ที่ 5 เป็นกลุ่มที่ไม่ยึดถือมั่นหมายในแนวทางทั้ง 4 ข้างต้น แต่ยอมรับในทุก กลุ่มและมุ่งสมานสามัคคี ส่งเสริม สร้างสรรค์ให้เกิดแนวทางใหม่ที่ยอมรับกันได้ทั้งสังคม จึงเป็นกลุ่ม บุคคลที่

จะต้องมีการค้นคว้ามากที่สุด เพื่อที่จะเสริมสร้างความก้าวหน้าให้แก่ชนทุกกลุ่ม รวมทั้งมี พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์มาอย่างดี จึงเป็นกลุ่มบุคคลที่จะนำทางสังคมให้สู่ความเจริญก้าวหน้าไป ด้วยกันอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในเรื่อง ไตรลักษณ์และปฏิจสมุขปาหนนี้ ก็เข้าถึงได้โดยศึกษาตาม แนวทางโดยสังเขปข้างต้น

รวมความแล้วสูญญตา คือ ไตรลักษณ์และปฏิจสมุขปาหนหรือวงจรวัฏสงสารนี้ คือความเป็นมาของทั้งหมดที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน ผูกพันร้อยรัดทึ่มแทงจุดลากลให้หมุนเวียนเป็นไปไม่หยุดยั้ง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นล้วนเกิดขึ้นติดต่อกัน หากพิจารณาให้ถี่ถ้วนลงไป จะพบว่าเวทนา(ความพึงพอใจ) ตัณหา(ความอยาก) อุปาทาน(ความยึดมั่นถือมั่น) ทำให้เกิดการกระทำและพัฒนาไปเป็นวิบาก คือผล ของการกระทำนั้น แล้วพบกับการเสื่อมสูญ ทั้ง 3 นี้เป็นจุดสำคัญและเป็นตัวแปรที่ทำให้เกิดปัญหา หรือจะเรียกว่าสั้น ๆ ว่า “กิเลส” ซึ่งเป็นสาเหตุของความทุกข์ทั้งปวง การแก้ปัญหาจึงต้องเรียนรู้และปฏิบัติให้เกิดผล ด้วยวิธีการศึกษาให้รู้ถึงความทุกข์ โดยเรียนรู้ให้เท่าทันทุกข์ คือ ภพชาติ ชรา มรณะ และต่อสู้ป้องกันในสมุทัย โดยมุ่งไปที่จุดเกิดเหตุคือ เวทนา ตัณหาจนถึงอุปาทาน และเป้าหมายคือ นิโรธอันเป็นภาวะแห่งการพ้นทุกข์ บริสุทธิ ประณีต อิสระ ส่วนมรรคคือวิธีและหนทางไปสู่โรธที่ต้องทำให้รู้แจ้ง

จากความรู้ข้างต้นนำมาปรับประยุกต์โดยเขียนเป็น Model แนว Post modern คือการ นำความรู้เดิมมาใช้และบูรณาการด้วยแนวคิดใหม่ ได้ดังนี้

PCFP MODEL

P = Passion อยากได้ อยากมี อยากเป็น

C = Consoling ตัดใจ ทำใจ ปลอบใจ

F = Care Free โปร่ง โล่ง เบาสบาย

P = Post modern

ปรับมาจากเวทนา ตัณหา อุปาทาน

ปรับมาจากไม่ยึดถือ มั่นหมาย

ปรับมาจาก นิโรธ วิมุติ

บูรณาการกระบวนการทั้ง 5

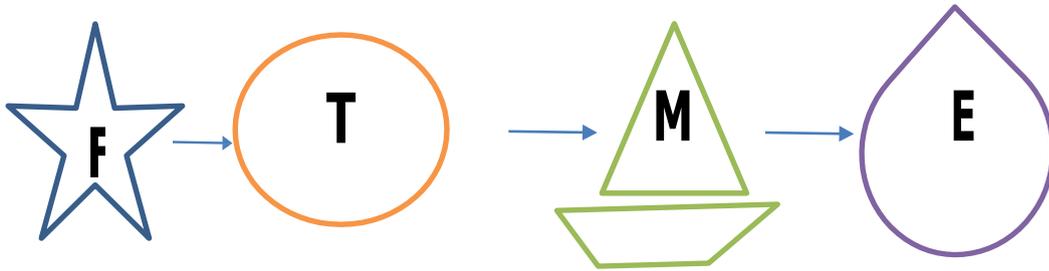
ในตอนท้ายของพระสูตรได้กล่าวถึงมทมนต์ที่ว่า “ดูก่อนความรู้ ไปไปไปสู่ฝั่ง ไปให้ถึงฝั่งสวาทา” มีความหมายสูงส่งในปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตรนี้ คือ การดำเนินตามความรู้ตามปรัชญานี้ด้วย การพิจารณาถึงขั้น 5 เป็นศูนัย กิเลสที่ห่อหุ้มจิต ย่อมเสื่อมคลายและหมดไป และย่อมก้าวล่วงความขัดข้องตรัสรู้อนุตรสัมโพธิญาณได้ด้วยมทมนต์อันเป็นเครื่องระงับทุกข์ทั้งปวงนั้นนั่นเอง

จากความรู้ในรายละเอียดข้างต้นทำให้เข้าใจได้ง่าย และสามารถนำไปปฏิบัติให้บรรลุผลได้ เพียงเข้าใจสภาวะที่แท้จริงของขั้น 5 ซึ่งเป็นไปตามกฎของสูญญตา (ไร้สภาวะคงที่) ในเมื่อรู้แล้วก็ จะนำไปใช้เป็นปฏิปทาสำหรับพิจารณาเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต นำมาแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้ อย่างถูกต้อง มุ่งสู่พุทธภูมิได้โดยไม่หลงทาง

บทสรุป

สรุปได้ว่าในปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตรนี้ ได้กล่าวถึงสาระสำคัญที่สุดในการปฏิบัติธรรมของ ทางฝ่ายมหายาน ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา คือ เรื่องของขั้น 5 ที่ไม่มีภาวะอันคงที่เป็นของศูนัย เป็นของไม่มี ที่เป็นของที่ไม่อาจยึดถือมั่นหมาย ซึ่งเป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์ คือความเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา โดยทางมหายานเรียกรวมกันว่าศูนยตา ซึ่งตีความออกไปได้ตามความเชื่อได้อีก อย่างกว้างขวาง

ทั้งปรับให้ใช้กับกระบวนการทัศน์ทั้ง 5 ตามความเชื่อต่าง ๆ ให้เหมาะสมได้ และในที่สุดได้ สรุปรวมมาเป็นมหามนต์ซึ่งมีความหมายเป็นหัวใจของพระสูตรนี้คือ “ดูก่อนความรู้ ไปไปไปสู่ฝั่ง ไปให้ ถึงฝั่งสวาทา” เขียนเป็นแผนภูมิออกมาได้ดังนี้

F	Five Agrigate	หมายถึง ชั้นธ 5
T	Trinity	หมายถึง ไตรลักษณ์
M	Mahayana	หมายถึง มหายาน
E	Enlightenment	หมายถึง ฝั่งนิพพาน

เอกสารอ้างอิง

พระครูสังฆรักษ์จิตรกร สนต์จิตโต. (2554). “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสุญตาของนาคารชุนกับพุทธทาสภิกขุ”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.

พระไตรปิฎกฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2556). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). พุทธธรรม (ฉบับเดิม). กรุงเทพมหานคร : พิมพ์การพิมพ์.

พุทธทาสภิกขุ. (2530). คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา.

พุทธทาสภิกขุ. (2556). “ตัวกู ของกู” ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

สุชีโวภิกขุ. (2533). พระสูตรมหายาน. กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุวิญ รักษ์สัตย์. (2555). พระพุทธศาสนา มหายาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บางกอกบลิ๊อค.

เสถียร โพธิ์นันทะ. (2517). ปรัชญามหายาน. นครปฐม : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.